

BİR POLİSİYE SERÜVEN ROMAN OKUMASI:
JEAN-CHRISTOPHE GRANGE’NİN “KIZIL NEHİRLER”İ²

Reading of a Crime Novel: Jean-Christophe Grange’s Blood-Red Rivers

Ali TİLBE*

Öz

Polisiye roman yaklaşık iki yüzyıllık bir sürece yayılan gelişim süreciyle günümüzde en çok okunan yazınsal türlerin başında yer alır. Okur tarafından büyük bir ilgiyle karşılanan polisiye romanlar, günümüz yazın çevresinde türsel yetkinliğini tanıtlamış durumdadır. Suç, soruşturma ve yargı düzleminde kurgulanan polisiye romanın kurucu öğeleri, kıyacı, kurban, soruşturmacı gibi kişiler ve kıya,

Abstract

Crime novel takes places on the top among the most widely read novel types of our day with its development period extending nearly two hundred years of time. Drawing heavy attention of readers, crime novel has proven its typical competence in today’s literary world. Main constitutive elements of crime novel , which is fictionalized on the platform of crime, investigation and jurisdiction are the people such as murderer, victim and

¹ Varsıl bir yazma güdüsüne iye olan 15 Temmuz 1961 Fransa doğumlu Jean-Cristophe Grangé, çağdaş Avrupa yazınında polisiye gerilim-serüven romancısı olarak tanınmış önemli yazarlardan birisidir. Gazetecilik mesleği boyunca çok fazla yolculuk yapan ve bunları öyküleştirerek okurla buluşturan yazar, çoğunlukla bu yerleri kurmacasında uzam olarak kullanır. 1994 yılında dünyada ve ülkemizde büyük beğeni toplayan *Le Vol des cigognes* (1994), *Leyleklerin Uçuşu* (2002) adlı romanı ile başlayan yazarlık serüveni; *Les Rivières pourpres* (1998), *Kızıl Nehirler* (2001); *Le Concile de Pierre* (2000), *Taş Meclisi* (2001); *L’Empire des loups* (2003) *Kurtlar İmparatorluğu* (2003); *La Ligne noire* (2004) *Siyah Kan* (2005); *Le Serment des limbes* (2007) *Şeytan Yemini* (2007); *Miserere* (2009), *Koloni* (2009); *La Forêt des Mânes* (2010), *Ölü Ruhlar Ormanı* (2010); *Le Passager* (2011), *Sisle Gelen Yolcu* (2012); *Kaiken* (2012), *Kaiken* (2013); *Lontano* (2015), *Lontano* (2016); *Congo Requiem* (2016) ile günümüzde de sürmektedir. Görüldüğü gibi yazarın romanlarının baskısı 4 milyonu geçmiş ve hepsi dilimize çevrilmiştir. Bunun yanında Dünyada en çok satan listesinde yer alan *Leyleklerin Uçuşu*, *Kızıl Nehirler* ve *Kurtlar İmparatorluğu* gibi romanları beyaz perdeye aktarılmış ve büyük beğeni toplamıştır.

² Bu çalışma 20-22 Mayıs-2010 tarihleri arasında, Kars Kafkas Üniversitesi tarafından düzenlenen VI. Ulusal Frankofoni Kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş biçimidir.

* Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, atilbe@nku.edu.tr.

oruşturma, sorgulama vb. gibi eylemlerdir. Okurda yoğun bir eğsinim uyandıran beklenmedik olaylarla bezeli öykü–kıya/ suç-bilimsel yöntemlerle özenli bir biçimde incelenir, tanıklara başvurulur, kanıtlar gözden geçirilir ve de suçun sorumlusu yakalayıp sorgulanarak adalete teslim edilir. Böylelikle anlatının başında okurun duyduğu eğsinim, anlatının sonunda onun adalet duygusunu doymaya ulaştırarak sona erer. Biz bu çalışmada, polisiye roman türünün genel tarihsel gelişimi ile kuramsal ve yöntembilimsel çerçevesini açıkladıktan sonra, çağdaş Fransız yazar Jean-Christophe Grangé'nin *Kızıl Nehirler* adlı romanını, polisiye roman kuramı çerçevesinde çözümlemeyi ve romanın alttürünü belirlemeyi amaçlıyoruz.

Anahtar Sözcükler: Jean-Christophe Grangé, *Kızıl Nehirler*, Polisiye Serüven Roman

investigator and actions such as murder, investigation and query. Narrative arousing a feeling of inclination in readers and adorned with unexpected events is examined in detail with murder scientific methods, witnesses are called, evidences are revised and the person in responsible for guilt is arrested, interrogated and finally brought to justice. Thus, the inclination readers felt in the beginning of narrative ends when readers' sense of justice achieves their satisfaction in the end. In this study, we aim to demonstrate general historical development of crime novel together with its theoretical and methodological framework. Then we intend to analyze contemporary French writer Jean-Christophe Grangé's novel, *Blood-red Rivers*, within the scope of crime novel theory and identify novel's subgenre.

Key Words: Grangé, *Blood-red Rivers*, Crime Novel

GİRİŞ

Coşumculuk ve gerçekçilik akımlarının baskın olduğu 19. yüzyıl, Uran Devrimi ve Aydınlanma ile beliren yeni kenter toplumsal sınıfın dünya görüşünü yansıtan roman diye anılan yeni bir anlatı türüne tanıklık eder. Polisiye roman türü de bu yüzyılda, 1850'li yıllarda kenter yaşama bağlı olarak gelişen suç olgularını konu alan romanlar olarak ortaya çıkar. "Aydınlanmanın getirdiği yeni yaşama tarzı ile maddenin üstün değer oluşuna karşı geliştirilen eleştirel tavır, polisiye romanı" (ŞİMŞEK 2002: 510) da besler. Polisiye serüven roman türü de, 17. yüzyılda ortaya çıkan kökleşik akımın ve Aydınlanmanın dayattığı yenilikçi usçu düşün dizgesine karşı, coşumculuğun başkaldırısına eşlik eder.

19. yüzyıl gerçekçi roman temsilcileri olan Stendhal, Balzac, Flaubert gibi büyük kökleşik yazarlar için ikiyüzlü ve sıradan insanların yaşamını konu alan romanlar yazmak ilginç gelmez. Öyle ki, dönem coşumculuk ve deneysel gerçekçilik zamanıdır ve daha çok toplumsal içerikli yazılar yazılmaktadır. Ancak yine bu dönemde 'yasadışlılıkla adalet arasındaki (...) çatışma, Balzac tarafından Goriot Baba'da (*Le Pere Goriot*) ya da *Esraralı bir Olay'da (Une Ténébreuse Affaire)*, Sue tarafından *Paris Esrarları'nda (Les Mystères de Paris)*, Hugo tarafından *Sefiller'de (Les Misérables)* çeşitli biçimlerde sahneye konmuştur' (VANONCINI 1995: 9). Okur tarafından eskiden olduğu gibi günümüzde de büyük bir ilgiyle okunmakta olan polisiye roman, ortaya çıkışından

günümüze kadar çok sayıda değişik biçimsel ve alt türsel değişim ve gelişim göstermiş, yazın türleri içinde hak ettiği yeri almıştır.

1. Kısa Tarihçe

18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarında Napolyon ile birlikte polisiye olgusu söz konusu olmaya başlar. Onun buyruğu üzerine kıyımları önlemek için 1811'de 'Özel Koruma Birliği' kurulur ve başına deneyiminden ötürü eski bir kıyacı ve suçlu olan VIDOCQ (1775–1875) getirilir. '1796 yılında yanlışlıkla tutuklanan bu kişi, birçok kez Brest tutukevinden kaçır (EVRARD 1996: 34) ve tanınan bir kaçak olur, 1811'de ise devletle bir salıverilme anlaşması yapar ve suçluların tutukevinden kaçmasını ve kıyaları önlemek için kurulan bu birliğin başına getirilir. 1827'ye kadar görevini sürdürür ve bütün aşağılanmasına karşın iyi bir öz varlığa iye olur. Bir çalkantılı olgu ile işinden olur ve *Günce'sini* birisine yazdırır ve yayımlar. 1832 yeniden işine geri döner ve bu kez daha önce bilinmeyen özel polis masasını oluşturur ve 1875 yılına kadar yaşar' (VANONCINI 1995: 11).

Bu inanılmaz yaşam, döneminin bir aynası niteliği taşımaktadır. Öyle ki dönem ekinse, siyasal, toplumsal ve artırımsal yapıların kökten sarsılmasına ve değişikliğine tanıklık etmektedir. Tarım yerini işleyime bırakmakta, büyük kentler doğmakta, toplumsal eğitim düzeyinin yükselmesine koşut olarak büyük basın-yayın araçları ortaya çıkmaktadır. Söz konusu günce, 1837 ile 1850 yılları arasında bölüm bölüm (EVRARD 1996: 35) (fr. feuilleton) yayınlanır: Ponson du Terrail (*Rocambole*), Eugène Sue (*Les mystères de Paris*), Alexandre Dumas (*Les Mohicans de Paris*) ve Paul Féval (*Jean Diabole*).

Ancak polisiye romanın tür olarak benimsenen ilk örneklerini, "polisiye romanın babası" (ŞİMŞEK 2002: 510) olarak anılan İngiliz yazar Edgar Allen Poe'nun 1840'lı yıllarda *Morg Sokağı Cinayeti*, *Çalınan Mektup* ve *Marie Roget'in Esrarı* adlı romanlar ile verdiğini saptamak gerekir. Poe'da ilk olarak ortaya çıkan yeni kahraman örneği, "çözümleyici yeteneğini sergilemesi ve bilgece niteliklerini ortaya koyması" (EVRARD 1996: 32) ile biçimlenir.

Fransa'da 1850'li yıllarda toplumdan dışlanmış ya da reddedilmiş kişilerin yaşamlarını konu alan kıya içerikli polisiye romanlar yazılır. Başlangıçta bölüm bölüm yayınlanan polisiye içerikli romanlar kitle tarafından eğlence ya da sıkıntılarından belli ölçüde de olsa kurtulma ereğiyle okunur. Bu bağlamda Hugo Jean *Valjean*, Balzac ise *Vautrin* adlı polisiye içerikli romanları yazmaktan geri kalmazlar.

1841–1928 yılları arasında da Fransız polisiye romanları bölüm bölüm yayınlanır. "Polisiye roman metninin, sırf, bir iç ilişkiler dokusu tarafından yönetilebilmesi için, Agahta Christie'nin önderliğindeki yazarlar kümesine kadar beklemek gerekmiştir" (VANONCINI 1995: 12). Demek ki, İngiliz yazınında bunun en güzel örneklerini, Conan Doyle, *Sherlock Holmes* ile Agatha Christie de *Miss Marple* ile verir. Çok zeki ve ince araştırmacı ruhlarıyla bu dedektifler, parlak İngiliz toplumu içindeki kıyaları çözme yetisine iyedir. Kişi ve toplumun tin durumunu çok iyi çözümlerler.

Kıyanın ve soruşturmanın romanlarda kurgusal olarak yer alması, kökleşik romanların tersine olgusal bir durum olarak okurun karşısına çıkar. Gerçekte “tümüyle çağcıl topluma özgü yabancılaşma belirtilerini daha da belirginleştirmesi bakımından çok anlaşılabilir olan insani bir tutumla ilgilidir” (VANONCINI 1995: 13).

Bu dönemde Fransa’da Emile Gaboriau (1832-1873) Poe’dan aldığı polisiye roman uygulayımını geliştirerek, ilk polisiye roman örneklerini verir. 1900-1914 arasında Maurice Leblanc’ın yarattığı Arsène Lupin kibar-hırsız kişiliği, Gaston Leroux’un yarattığı gazeteci-polis anlatı kişisi bu dönemde iz bırakan roman kahramanlarıdır.

Bu süreçte polisiye romanlarda daha çok belirsizlik (fr. énigme), dedektif (fr. détective), ipucu araştırmaları (fr. indices), soruşturma (fr. enquête), olumlu kahraman (fr. détective héros positif) ve toplumsal ortam (fr. milieu social) üzerinde durulur. Bunalım, şiddet ve cinsellik bu dönemde henüz öne çıkmaz.

1929–1950 yılları arasında Amerika’dan kopup gelen bir ‘kara roman’ dalgasının doğduğu görülür. Fransa’da da bu dönemde tinsel-toplumsal içerikli eleştirel polisiye romanlar yazılır. Ancak bunlar bölüm bölüm yayımlanmaktan öteye gitmez. Bu dönemde de polisiye roman, yetkin bir roman türü olarak değerlendirilmez. Daha çok gizem roman/sorun-roman türü öne çıkar. Yine bu dönemde S.S. Van Dine “polisiye romanın yirmi kuralı” (1928) başlıklı makalesini yayımlar ve polisiye roman genel anlamda bir yazım ve eleştiri çerçevesine kavuşur.

İki savaş arasında Avrupa’da açmaza giren toplumsal ve siyasal yaşam, romanda da yeni arayışların ortaya çıkmasına yol açar. Bu dönemde yeni gerçekçilik arayışı (André Gide, Marcel Proust, Romain Rolland, Georges Duhamel, Antoine de Saint-Exupéry, André Malraux), saçma-varoluşçu roman (Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir), geleneksel anlatı biçimlerini değiştiren Yeni Roman (fr. Nouveau Roman) (Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute) akımları önem kazanır.

Bu dönemde toplum tarafından daha fazla okunmaya başlayan polisiye roman, toplumun karanlık yüzünü aydınlatmaya yönelik bir tutum sergiler. Çünkü romanların konusu türsel olarak toplumsal eleştiri yapmaya elverişlidir: Suçlular ve kanun adamları. Romanın kişi kurgusu bu düzlemde yapılıncı doğal olarak kıyımlar, soygunlar, giz perdesiyle örtülü kuşku olaylar bu yeni roman türünün temel niteliğini oluşturur.

İngilizceden Fransızcaya çevirilerle seyreden bu süreç Fransız polisiye roman yazarlarının da ortaya çıkmasına olanak verir. İlk olarak Champs-Élysées yayımevi 1927’de sarı bezem üzerinde siyah bir bürgü (fr. masque) ile özel bir dış kapak tasarımı yapar ve ilk polisiye roman dizisini yayınlar. Bu dizi izleyen yıllarda, binlerce okurun tutkusu durumuna gelecektir.

Agatha Christie ve Conan Doyle’dan çeviriler yapılır, Charles Exbrayat, gençler için söylencesel (fr. fantastique) polisiye roman; Pierre Véry ile Jean Bommart, casusluk romanı (fr. roman d’espionnage) yazarlar, Pierre Nord ve Fransız dedektif romanın atası sayılan Georges Simenon, genellikle tinsel-toplumsal (fr. psychosocial) içerikli olan Komiser Maigret örneğiyle 1929’dan başlayarak 80’den fazla dedektif romanı yazar.

1942 yılından sonra Fransız polisiye roman Léo Malet ile birlikte yeniliklere kavuşur. Bu dönemde polisiye romanın ereği bütünüyle varsıllaşmak olan bir toplumun eleştirisini yapmaktır. Soruşturma (fr. enquête), olumlu kahraman (fr. détective héros positif) ve toplumsal ortam (fr. milieu social) Malet'nin romanlarında temel örgelerdir.

1945'ten sonra Marcel Duhamel *kara dizi*'yi (EVRARD 1996: 54), yayımlar. Bu dönemde Amerikan kara roman etkisi bütünüyle Fransız polisiye romanına baskın. Bu romanlarda şiddet ve kaba saba sözler sıklıkla yer bulur. Ernest Mandel, Marksçı bir bakışla irdelediği yapıtında kara romanı şöyle açıklar:

"kara romanda bir araştırma, gazetecilik, röportaj ve yerinde inceleme endişesi vardır. Bir sokak duygusu. Hatta bir tür hızlı yazım biçimi geliştirmiştir. Kriz söz konusu olduğundan, kara roman bir olağanüstü halde geçer. Şu an dünyadan bahseder. Ve dünya hızla değişir. Yorgun düşmüşüz ne yazar. Tıpkı Gadard'ın Detektifindeki John Halliday gibi yorgun ve bitkin" (MANDEL 1996: 11). "Tarih'in kılavuzluğunda ilerlerler ve hepsi de Walter Benjamin'in "Tarihi güncelleştirmek için bugünü tarihselleştirmek" diye açıkladığı şeyi izler gibidirler. Kara romanla (çünkü çağ karadır) biz bu noktadayız. Biraz yordamlamayla, tümüyle özgür biçimde. En azından yazıda" (MANDEL 1996: 12).

Ernst için, kara romanın temelinde insansal doğaya ters gelen her şeye başkaldırı duygusu yatmaktadır: "Benjamin Peret'nin şu kısa uyarısı hatırlanırsa daha iyi anlaşılır: "Kara romanın kökenine gerçekten insan tarafından yaratılan dış dünyaya karşı başkaldırıyı ve bizzat insanlık durumunun kendisine başkaldırıyı, kendi kendini tatminden yeniden doğan şu zümürdü ankaı yerleştirmek gerekir." (Aktaran MANDEL 1996: 13).

1946'da ırmak anlatı biçiminde Armand de Caro Fransız Casusluk (fr. espionnage) roman dizisini yayımlar. François Guérif, bir öteki kara roman yazarıdır Fransa'da.

Bu yıllarda gelişimini sürdüren Fransız polisiye romanı, Amerikan romanı etkisi altında kalmasına karşın kendi tinsel ve eleştirel özgün yapısını oluşturmayı başarır. Bu dönemde 'dedektif romanı, kurban romanı, kıya romanı ve karışık bir tür olan serüven (fr. thriller) roman' alt türleri ortaya çıkar. Bu süreç polisiye romanın tam bir roman türü olarak benimsenmesiyle son bulacaktır.

1951–1965 yılları arasında gizlerin ve sıkıntılarının ağır bastığı yeni yönelimler ortaya çıkar. Ancak bu eleştirel bir tutumdur ve Doğu ve Batı blokları arasında ortaya çıkan siyasal olaylar polisiye romanlara damgasını vurur. Bu dönemin en belirgin yazarı da Jean Meckert'dir. Bu romanlar genellikle kurbanla, toplumsal sıkıntılarla ilgilenir, olaylar bir giz perdesi altındadır ve okurun ilgisini artırmaya dönüktür. Kitapçılarının rafları polisiye romanlarla dolar ve geniş bir okuru kendisine çeker.

1966–1991 yılları polisiye romanda son derece önemli bir evredir. Yeni Fransız polisiye romanı ve Amerikan polisiye serüven romanı (fr. thriller) yeni bir görünüm altında gelişimini sürdürür. Bundan böyle polisiye roman genel olarak eleştirmenler tarafından yetkin bir tür olarak benimsenmektedir. Yaratıcı ve ilginç bir yeni tür söz

konusudur. Bunalım (fr. angoisse), kuşku (fr. suspense), şiddet (fr. violence) bu romanların genel örgesidir.

Öte yandan, polisiye roman, derinlemesine anlatı, öyküleme uygulamaları ve uzam-sürem oyunları Yeni romanı büyük ölçüde etkiler. Michel Butor (*L'Emploi du temps*), Alain-Robbe-Grillet (*Les Gommages*), Jean Ricardou (*Les Lieux-dits*) polisiye roman uygulamaları, iyi Yeni Roman örnekleri oluşturur.

1968 toplumcu gençlik olaylarına sahne olan bu evre, polisiye romanın kendisini bir tür olarak geliştirmesine katkıda bulunur. Çünkü bu çalkantılı dönemde çok sayıda kuşku ölümlere ve kayıplara, araştırma ve kovuşturmalara, tutuklamalara ve soruşturmalara tanık olunur. Bu süreçte ortaya çıkan dedektif romanlarında eski polisiye romanların tersine örnek dedektifler yer alır. Onlar, adalet için savaşır ve değerlerin artık ayaklar altına alındığı, yabancılaşmanın ve çürümenin toplumsal dokuya işlediği bir dönemin adalet savaşçılarıdır.

Jean-Patrick Manchette, Patrick Raynal, Didier Daeninckx, Jean Vautrin, Thierry Jonquet, Daniel Pennac, Jean-Claude Izzo, takma adı Sebastien Japrisot olan Jean-Baptiste Rossi, Pierre Boileau ve takma adı Thomas Narcejac olan Pierre Ayraud, Boileau-Narcejac ortak imzalarıyla bu dönemin öne çıkan ünlü polisiye roman yazarlarıdır. Bu yazarlarla polisiye roman yeni bir kimlik kazanır ve roman türleri içinde hak ettiği yeri alır. Bu yeni türe de izleksel olarak çağdaş toplumsal yaşamın romanıdır denilebilir.

Bununla birlikte, günümüz postmodern Fransız yazarlar, 'Patrick Modiano (*Rue des boutiques obscures*), René Belletto (*Sur la Terre comme au ciel, L'Enfer*), Jean Echenoz (*Le Meridien de Greenwich et Cherokee, Un An*) polisiye roman türünü, türlerin karışımı ve yapı bozumu bağlamında kullanırlar' (EVRARD 1996: 71).

Günümüzde çok sayıda polisiye roman etkinliklerine rastlanır: Genç okurlar için polisiye diziler, çizgi polisiye romanlar, Alix de Saint André, Estelle de Mombrun, Fred Vargas, Pascale Fonteneau, Dominique Manotti gibi kimi kadın polisiye yazarların, romanlarında kadın konularına öncelik vermesi, 10x18 derleminde etnik konulu polisiye romanlar, Latin polisiye roman dizisi, uygulamalı-polisiye roman dizisi, uzgörecilerde, tiyatrolarda, sinemalarda polisiye filmlerin artışı, bundan böyle romanın günümüzde öteki türler gibi değerlendirilmesine olanak verir.

Yeni polisiye roman diye de anılan (fr. néo polar), günümüz Amerikan ve Fransız kara romanları, genellikle toplumsal ortam (fr. milieu social), şiddet (fr. violence), cinsellik (fr. sexualité) ile olumsuz ve kararsız bir kahraman dedektif (fr. héros-détective plutôt incertain ou négative) örgeleriyle öne çıkarlar.

Özellikle, 1920'lerden günümüze kadar, polisiye romanlar Amerikan ve Fransız sinemasının temel kaynağını oluşturur. Birçok roman sinemaya uyarlanmış ve uyarlanmakta, uzgörecilerde de polisiye diziler geniş yer bulmaktadır" (VANONCINI 1995: 22).

1.1. Polisiye Roman Kuramı

Polisiye roman, zekice kurgulanarak işlenen bir ya da bir dizi kayanın, kim tarafından ve nasıl gerçekleştirildiği bilmecesini okur ile birlikte, akılcı yöntemler ışığında, bir dedektif yahut polis aracılığıyla çözmeye çalışan türe verilen addır. Gerilim, haydut, casusluk, şüphe, tinsel-gerilim, tarihsel gerçek suç öyküleri, tersine çevrilmiş dedektif öyküleri gibi alt türlere sahip olan polisiye, yığın/kitle yazınının bir ürünü olarak değerlendirilir.

Polisiye tür denince ilk akla gelenler, suç ve yargıdır (soruşturma). "*Kişiler (kıyacı, kurban, soruşturmacı) ve eylemler (kıya, soruşturma, sorgulama...)*" (EVRARD 1996: 7) polisiye romanın kurucu öğeleridir. 'Olaylar özenli bir biçimde bilimsel yöntemlerle incelenir, tanıklar dinlenir, kanıtlar değerlendirilir ve de suçun sorumlusu yakalanıp sorgulanır ve adalete teslim edilir' (TİLBE 2008: 61). Böylelikle anlatının başında okurun duyduğu merak, anlatının sonunda okurun adalet duygusu da tatmin edilerek sonlandırılmış olur.

S.S. Van Dine takma adıyla polisiye romanlar yazan Willard Huntington Wright, *Amerikan Magazine* Dergisi'nin (3 Eylül 1928) 106. sayısında yayımladığı polisiye romanın yirmi kuralını sıraladığı yazısında, polisiye romanın cesetsiz olamayacağına, cinayetin kesinlikle gerçekçi yollardan ve bir itirafla değil, çıkarsamalar sonucunda çözümlenmesi gerekliliğine işaret eder (VANONCINI 1995: 124-128).

Ronald A. Knox da yirminci yüzyıl polisiye romanın kurallarını on başlıkta sıralar: 'Suçlunun, öykünün başlarında kendisinden söz edilmiş olan bir kişinin olması, tabiatüstü ve tabiat ötesi güçlerin tamamen saf dışı bırakılmaması ve dedektife tesadüfler veya kazaların yardımcı olmaması gibi gereklilikleri ifade eder' (Bkz. TİLBE 2008: 60).

Reşit Küçükboyacı ise, polisiye romanın kurallarını dört temel maddeyle sınırlar: "1) Dedektif öykülerinin ana konusu esrarlı bir olay olmalıdır. 2) Amatör ya da profesyonel bir dedektif olayı aydınlatmalıdır. 3) Okuyucu ile dedektif arasında gizli bir bağ oluşturan ipuçları, deliller ve bunların ele geçirilmesi gibi hareketler bulunmalıdır. 4) Dedektif öyküleri asla başka konularla ilgilenmemelidir" (KÜÇÜKBOYACI 1982: 5).

'Olgucu (fr. positiviste) kentsoylu masalı' olarak anılan polisiye romanın serüveni, suçun yaygınlaşmasına koşut olarak gelişir ve kentleşme sorunsalının yarattığı toplumsal bir olgu olan 'suç'un edebiyat metnine yansması olarak da değerlendirilebilir. Öyle ki, "suç kavramının tarihi, bir bakıma polisyanin de tarihidir. Suçun tanımlanması ve cezanın tespiti polisyanin doğuşuna da zemin hazırlamış olmalıdır" (ŞİMŞEK 202: 510).

İlk kez 1878'de Amerikalı romancı Anna Katharina Green tarafından *Leavenworth Davası* adlı kitabında kullanılan dedektif romanı kavramı (MANDEL 1996: 39) ile karşılık bulan polisiye türün ilk örneği, Edgar Allan Poe'nun 1841'de ABD'de *Graham's Magazine* dergisinde yayımladığı *Morg Sokağı Cinayeti* adlı yapıtıdır. John Dickson Carr, Ellery Queen, Gilbert Keith Chesterton, Mickey Spillane, Georges Simenon ve Agatha Christie

gibi yazarların gelişimine katkıda buldukları polisiye, okurların en çok ilgisini çeken roman türü olma özelliğiyle dikkat çeker. Polisiye romanın gelişmesi ve geniş okuyucu kitlelerine ulaşması, kapitalizmin gelişimiyle eş zamanlı bir süreci takip eder. Ernest Mandel'e göre, "haydut romanlarının yerini alan polisiyeye kapitalizm, orta sınıfların ve işçi sınıfının okumuş üst tabakalarının geniş kesimlerine malzeme sağlayarak, burjuva romanın sınırlı izleyici kitleleriyle asla başaramadığı bir şeyin üstesinden gelebilmiştir: burjuvazinin toplumsal düzene saldırmak yerine onu savunmak için artan ihtiyacıyla birlikte, soylu haydutun kötü caniyeye dönüştürülmesi" (MANDEL 1996: 29).

Habil ile Kabil örneğinde olduğu gibi, insanlık tarihi kadar eski olan cinayet, ölüm karşısında insanın yaşadığı trajedinin bir başka boyutunu sergiler. İnsanlar için kaçınılmaz bir son olan ölümün bir cinayet sonucu gerçekleşmesi, ölümün ürküntü veren tarafını daha fazla ortaya çıkarır. Ancak Mandel'e göre, "Polisiye romanda ölüm, insanın yazgısı olarak ya da trajedi olarak ele alınmaz. Ölüm, orada bir soruşturma nesnesi haline gelir; yaşanan, acı çekilen, korkulan ya da karşısında savaşılan bir şey değildir. Teşhir edilecek bir ceset, analiz edilecek bir şey haline gelir. Ölümün şeyleşmesi, polisiye romanın bizzat can damarıdır" (MANDEL 1996: 62).

Dünya edebiyatlarında en çok okunan tür olma ayrıcalığına sahip olan polisiye romanlar, iki yüz yıla yakın bir zamandan beri oldukça beğeni toplamasına karşılık, akademik çalışmalara konu olması daha geç dönemlere rastlar. Türün sanatsal olup olmadığı konusundaki kuşkular, polisiyenin farklı okumalar etrafında bilimsel çözümlenmelerinin gecikmesine yol açar.

1980'li yıllara kadar eleştiri çevrelerince saygın bir tür olmadığı gerekçesiyle mesafeli olarak yaklaştığı polisiye romanlar, günümüzde bir belirginlik bulur. Postmodern dönemde yüksek sanatsal değeri olan büyük anlatılar önemini yitirir, düşük/sıradan/halk yazınına olan ilgi artar, yazınsal türler iç içe girer ve karma yapıtlar ortaya çıkar. Bu yeni süreçte polisiye roman çok özel bir önem kazanır.

1.2. Romanın Alt Türü Olarak Polisiye Roman

Romanın genel gelişimi içinde bir alt tür olarak ortaya çıkan polisiye romanı genel romandan ayıran belli başlı yönleri açıklamak polisiye romanın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Öncelikle polisiye romanı genel romandan ayıran ilk olgu okur kitesidir. Roman türü doğuşundan başlayarak eğitilmiş, seçkin sınıfa yüksek bir dil ve ağdalı bir biçimle seslenirken, polisiye roman gerek seçtiği konular gerekse kullandığı dil ve biçim açısından orta sınıfa ve okuması yazması olan sıradan okura seslenir. Genel olarak roman büyük yayınevlerinde basılarak okuruna ulaşırken, polisiye roman gazetelerde ve dergilerde bölümceler biçiminde okura sunulur.

Genel roman kişilerin 'benlik' ve tinsel sorunlarıyla ilgilenirken, polisiye roman bu sorunları kişileri toplumsal yapı içine sokarak ele alır. Demek ki polisiye roman doğuşundan başlayarak hep toplumsal konuları işlemiş, toplumsal romandan daha fazla toplumsal konulara değinen bir tür olmuştur.

Genel roman dilin kullanımında ve konularda ya da bildirilen sonuçlarda her zaman gerçekle ilişkilendirilemeyebilir. Okur kurgusal bir gerçeklikle karşı karşıya kalabilir. Polisiye roman ise genellikle betimlemeler, yargılar, karşılıklı konuşmalar ve geriye dönüşler hızlı bir öykü akışı içinde verilir ve okura keyifli bir okuma süreci sunar. Doğrudan öyküleme yöntemi kullanılır ve günümüz gerçekliğini açık seçik olarak okura yansıtır.

Polisiye roman, günümüzde gerek anlaşılması kolay dilsel ve biçimsel kullanım, gerekse anlatım özellikleri ve ele aldığı güncel toplumsal konular bakımından büyük bir ilgi görmektedir.

Polisiye romana ilişkin yapısal örgeler, genellikle tüm polisiye roman türlerinde benzer nitelikler gösterir. Temelde kıya ve soruşturma yatar (VANONCINI 1995: 15). Ancak öncelik kimi zaman yalnızca kıyım, ya da casusluğa, kimi zaman da soruşturma örgelerine yer verilebilir. Ancak her türde de 'suç, soruşturma ve suçlunun yakalanması' ortak örgelerdir.

Polisiye romanda olaylar çok hızlı gelişir, çok sayıda betimleme, düşünce ve eylem bezemi tamamlar. Romanlar genellikle güncel toplumsal/siyasal olaylar, geleneksel değerlerin yozlaşması, iç çekişmeler, yalanlar, ayrımcılık, kıyalar gibi izlekler üzerine kurgulanır.

Bu izlekler okurda büyük ilgi uyandırır ve okur öykü kahramanları ile çoğu zaman özdeşleşir. Olumlu kahramanlar genellikle toplumun olumsuz yönlerini göz önüne sererler ve olumsuzluklara engel olmaya çalışırlar. Polisiye roman, özellikle dehşet romanı, serüven romanı, casus romanı ve heyecan romanı gibi öteki roman türlerinden bu nitelikleriyle ayrılır.

Kıya, romanların en önemli kurucu öğesidir. Serüveni başlatıcı işlevi vardır. Kıya ile birlikte araştırma ve soruşturmalar başlar ve sürer gider. Soruşturmacı "sessiz cesedin karşısında, işe bir inceleme ve sorgulama çalışmasıyla başlar, cinayet yerinin, şüpheli kişilerin tutum ve davranışlarının, ilk sorularına sözlü tepkilerinin tüm görünümünü saptar" (VANONCINI 1995: 17).

Bu sorgulamalar sırasında okur çoğu zaman tuzağa düşürülür, kestirim yapmakta zorlanır, ancak genellikle olumlu işlev üstlenen soruşturmacının yanında yer alır. Bu ince ve uzun, çoğu zamanda neden sonuç ilişkisi kurularak varılan çok tehlikeli araştırma ve soruşturmaların sonucunda katilin bürgüsünü düşürür ve o, işlediği suçu açıklamak zorunda kalır ya da bedelini yaşamıyla öder.

Sürem süredizinseldir ve genellikle şimdiki zamanda geçer. Birinci ya da üçüncü tekil şahıs öyküleme uygulayımı benimsenebilir. Soruşturmacı, gizli altındaki neden sonuç ilişkisine bağlı olarak, bilinç akımı uygulayımı ile geleceğe ve çoğu zaman da geçmişe ileri ve geri sapım yöntemleriyle sıçrar. Her adımında elde ettiği bilgiyi artırarak sonuca ulaşmayı dener. "Katil ise, çok zaman bazı suç ortaklarının yardımıyla, soruşturmanın ilerlemesini etkin bir biçimde baltalar. Kendini gizlemek amacıyla, bazı başka cinayetler işlemekten bile kaçınmaz" (VANONCINI 1995: 18-19).

Polisiye-serüven romancı, dünyanın her uzamında değişik toplumbilimsel geniş alanlarda olayları kurgulayabilir. “Sonuç olarak, dünyanın tüm bölgeleri ve tüm insan toplulukları bir kara romanın gereci olabilir” (VANONCINI 1995: 20).

Polisiye-serüven roman türü, özellikle korku ve ürküntü veren, usdışı ve tinsel örgeleri içinde barındırmasıyla çoşumculuğa, deneysel ve usçu araştırma ve soruşturma yöntemlerine başvurmasıyla da Aydınlanmacı düşünceye yaklaşır. Çünkü bir kıya, ancak usçu araştırma uygulamaları kullanılarak çözümlenebilir.

“suç, soruşturma ve suçluyu bulma, dedektif romanının olduğu gibi Thrillerin de üç taşıyıcı ögesidir. Dedektif romanlarından ayrılan yönü ise bu ögelere vermiş olduğu yoğunluk ve uygulama biçimidir. Suça Thrillerde daha farklı bir anlam verilir. Suç, temiz bir toplulukta rahatsız edici olgu değil de, tersine toplumsal yaşamın bir parçası ve aynı zamanda insanlar için bir tehdittir. Suç değişkendir ve cinayet ise daha az söz konusudur. Bir gasp, fidye, şantaj ya da soykırım gibi suçlar, çoğunlukla da söz konusu suçun planlanması ve gerçekleştirilme süreci de konu olabilir. Ayrıca dedektif romanlarından farklı olarak suçlu genellikle başlangıçtan itibaren bilinir. Kahraman, suçluyu engellemeye çalışır” (BAĞ 2005: 109).

Kuşkusuz suç, kıya ve adalet için savaş gibi örgeler insanların varoluşuyla birlikte ortaya çıkar. Bu anlamda, “suç kavramının tarihi, bir bakıma polisiyenin de tarihidir. Suçun tanımlanması ve cezanın tespiti polisiyenin doğuşuna da zemin hazırlamış olmalıdır” (ŞİMŞEK 2002: 510). Suç ve kıya örgeleri en önemli toplumsal olgulardan birisidir ve okurda büyük ilgi uyandırır. Doğuşundan günümüze kadar polisiye roman okur kitlesinde büyük ilgi ve eğsinim uyandırmaktadır. Yapılan araştırmalar, “her zevk seviyesinden, her meslekten ve her yaş grubundan insanın polisiye romanlara ilgi duyabildiğini ortaya koymaktadır” (ŞİMŞEK 2002: 511).

Polisiye romanlar kutsal kitaplarla birlikte en çok okunanlar arasında yerini almaktadır. Bunun nedenleri çeşitli olabilir, ancak en önemlisi belki de, polisiye romanların çok hızlı bir dizemi ve okurda eğsinim uyandıracak bir kurgusu olmasına karşın, ağırbaşlı türler olarak bilinen anlatıların, çok fazla düşünsel ve güzelduyu kaygıları güdülmesi nedeniyle okuru sıkması ve bıktırması gösterilebilir. Bu yönü nedeniyle polisiye roman 1980’li yıllara kadar yetkin bir tür olarak görülmez, ancak yerel ekin ve değerlerin öne çıktığı günümüz yeniötesi dönemde (fr. époque postmoderne), polisiye roman gerek güzelduyusal, gerekse anlatım uygulamaları bakımından kendisini yetkin bir tür olarak kanıtlamaktadır. Polisiye romanın değişkenlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Belirsizlik : çok önemliden çok az önemliye

Dedektif : Çok olumludan çok olumsuz

İpuçları : Çok önemliden az önemliye

Soruşturma : Çok önemliden az önemliye

Toplumsal ortam : Çok önemliden az önemliye

Kuşku : Zayıftan güçlüye

Şiddet : Zayıftan güçlüye

Cinsellik : Zayıftan güçlüye

Günümüzde kitle iletişim ve görsel işitsel araçların artışına karşın, polisiye roman genel roman türüne oranla okurun ilgisini çekmeyi başarır. Bunun nedenleri de eylemin kuşku üzerine kurulması ve roman uzamının günümüz dünyasından seçilmesine bağlanabilir.

Yeniötesi anamalcı düzenin insana dayattığı hızlı yaşam biçimi romanlara da ayrıncı gösterir ve okurun ilgisine çeker. Okuru sıkmaz ve okur romanda kendi düşüncesine uygun düşünce ve betimlemeler bulur. Dil günlük konuşma diline uygundur ve kişiler arasında iletişim kolaydır sağlar. Çok sayıda kısa betimleme yapılır.

2.1. Grangé ve *Kızıl Nehirler*

Çağdaş Fransız yazınının öne çıkan yazarlarından biri olan Jean-Christophe Grangé, polisiye-serüven türünde yazdığı romanlarla, büyük bir beğeni toplar. Romanları yirmiden fazla dile çevrilen Grangé'nin, *Taş Meclisi*, *Leyleklerin Uçuşu*, *Siyah Kan*, *Şeytan Yemini*, *Kurtlar İmparatorluğu*, *Koloni* ve *Zener'in Laneti* adlı romanları Türk okuruyla buluşmuştur.

Yalnızca Fransa'da 450 000'den fazla satan ve Fransa'da 6 bölümlük bir uzgörec dizisi olarak TFI kanalında yayımlanan, aynı zamanda beyazperdeye de aktarılan Grangé'nin ikinci romanı olan *Kızıl Nehirler*, karmaşık kıyalarla ve gerçekçi şiddet betimlemeleriyle örülü bir kurguyla okuru sarıp sarmalayan bir polisiye serüvendir. Gerilim yüklü anlatı, birbirlerinden ayrı kıya ve hırsızlık soruşturmasını üstlenen iki dedektifin yollarının kesişmesiyle devinim kazanır ve kurnazca işlenmiş kıyaların gizemi açığa çıkarılır. İki dedektifin bir dizi kıyayı aydınlatmak için verdikleri uğraş, bir üniversitede yapılanmış üç yüz yıllık bir geleneğe bağlı olarak gelişen bir suç yumağının ortaya çıkmasını sağlar.

12 bölüm ve 60 alt bölümden oluşan *Kızıl Nehirler*, Tankut Gökçe tarafından yayıma hazırlanarak Türkçeye kazandırılır. Kısa bir süre içerisinde 35'in üzerinde Türkçe baskı yapan romanın çeviri baskısı 405 sayfadır. Bir metinçevresi yanmetinsel öge olarak (péritextuel / paratextualité)³ romanın arka kapağında (fr. quatrième de

³ Bu konuda Kamil Civelek şunları söyler: Genette, "bir metnin kendini kitap olarak ortaya koyduğu ve kendini bu şekilde okurlarına ve daha genel bir ifadeyle kamuya önerdiği şey" (Genette, 1987, ss. 7-8) olarak tanımladığı 'yanmetin' (fr. Paratexte) kavramından hareketle, yanmetinsel unsurları tanımlamaya, sınıflandırmaya ve işlevlerini belirlemeye çalışarak, yanmetinsellik tanımının en gelişmiş ve eksiksiz içeriğine Seuil's adlı kitabında ulaşır. Yanmetinsellik unsurlarını, uzamsal (nerede?), zamansal (ne zaman?), özdeksel (nasıl?), edimsel ve işlevsel (ne yapmak için? kimden? kime?) nitelikler olarak tanımlar ve bu nitelikleri, özellikleri ve işlevleri bakımından iki ayrı alanda incelemeyi önerir: 'metinçevresi' (fr. pérítex-te) ve 'kitapçevresi' (fr. építex-te). 'Metinçevresi' "metnin çevresinde, aynı cilt içerisinde yer alan, başlık, önsöz ve metnin aralarına sokulmuş bölüm başlıkları ya da bazı notlar, şüphesiz en tipik bu uzamsal ulamı

couverture); “kalbinize güvenmiyorsanız ya da ocakta yemeğiniz varsa, bu kitabı okumaya başlamayın. Grange'nin sınır tanımayan hayal gücü, sürekli artan gerilim, etkileyici karakterler, birbirinden korkunç cinayetler; hepsi daha ilk satırlardan itibaren size hükmedecek...” biçiminde bir açıklama yer alır.

2.2. Suç, Soruşturma, Eylem

Bir polisiye-serüven romanı olan *Kızıl Nehirler*'de; kıya / hırsızlık, iz sürme, kovalamaca gibi eylemler birbirini izler. Biri hırsızlık, öteki kıya soruşturmasıyla görevli iki dedektifin soruşturmaları derinleştikçe birbirlerine yaklaşmaları, eşsüremlilik olarak gelişen olay örgüsünü birleştirir.

Anlatı, Başkomiser Pierre Niémans'ın Paris'te olaylı bir futbol karşılaşmasının hemen sonrasında, küçük bir üniversite kenti olan Guernon'daki bir kıya soruşturmasına atanmasıyla başlar. Hemen Guernon'a hareket eden Niémans, üniversitede kütüphane memuru ve aynı zamanda üniversitede doktora öğrencisi olan kurbanın ölümünün ardındaki gizi açığa çıkarmak için çalışmalarına başlar. Demek ki, soruşturmayı başlatıcı öge, işlenen kıya suçudur.

İlk ceset hemen anlatının üçüncü bölümünde “*“cenin” pozisyonu*”nda (GRANGÉ 2005: 26) ve işkenceyle öldürülmüş, elleri kesilmiş, gözleri bir cerrah özeniyle yerlerinden çıkarılmış olarak bulunur. “Kurbanın adı Rémy Caillois, (...). Yirmi beş yaşında. Üç yıldan beri Guernon Üniversitesi'nde baş kütüphaneci olarak çalışıyordu. (...)” (GRANGÉ 2005: 28).

Ölmeden önce beş saat boyunca işkenceye uğradığı anlaşılan kurbanın üzerinde bir ileti verme ereği güden değişik ve ayrıntılı izler bulunur. Cesedi, ilerleyen bölümlere kıyacı olduğu anlaşılacak olan Fanny Ferreira adlı üniversite profesörü yaklaşık 120 metre yükseklikteki bir dağın yamacında yer alan kayaların arasına sıkıştırılmış olarak bulur. Daha anlatının başında, okuru, sarsan ve altüst eden şiddet betimlemelerinin içine çeken roman, onu anlatının sonuna kadar gerilimin sınırlarında tutar.

Niémans'ın soruşturmaya başladığı “aynı günün şafağında” (GRANGÉ 2005: 61) Fransa'nın bir başka kenti Sarzac'ta Jean-Jaurès ilkokulunda ve bir mezarlıkta gelişen hırsızlık olaylarını aydınlatmak için polis teğmeni Karim Abdouf görevlendirilir. Soruşturmasını sürdüren Abdouf, birilerinin on iki yaşındayken gizemli bir kazada ölmüş bir çocuğa iye bütün belgeleri yok etmeye çalıştığını ayırmsar. Bu hırsızlık olayları onu, Sarzac'a iki yüz elli kilometre uzaklıktaki Guernon'a götürür.

Abdouf, hırsızlıkla ilgili soruşturmasını sürdürürken Niémans, Guernon'daki üniversite çevresindeki kıyayı aydınlatmaya çalışır. Birinci kurbanın izlerini süren Niémans'ın kuşkuları kurbanın Alplerin zirvesinde öldürüldüğü sanısını güçlendirir.

'metinçevresi' olarak adlandıracağım.” (s. 11). 'Kitapçevresi' “yine metin çevresinde, ancak daha saygılı bir şekilde (ya da daha sakımlı) uzaktan, en azından başlangıçta kitabın dışında yer alan tüm iletiler: genellikle bir medyatik destek üzerinde (söyleşiler, görüşmeler) ya da özel bir iletişim kapsamında (yazışmalar, günlükler ve başka türden olanlar). Bu ikinci ulamı, daha iyisi olmadığından 'kitapçevresi' olarak vaftiz ediyorum” (s. 11) (2015, s. 91).

Dağcılık eğitimi aldığından kuşku duymadığı bir uzman kıyacıyla karşı karşıya olduğunun ayırımına varan dedektif, Dağcılık deneyimine güvendiği Profesör Fanny'den yardım ister. Alplerin zirvesine çıkan ikili, Alplerin üç bin beş yüz metre yüksekliğinde buzulların arasında asılmış olarak ikinci kurbanı bulur: "Şeffaf duvarın içinde kaynak sularının oluşturduğu aynada, buzlar tutsağının vücudu görünüyordu. Cenin pozisyonundaydı. Ağzı sanki sessiz bir çığlık için açıktı" (GRANGÉ 2005: 177). İkinci kurban da aynı üniversitenin hastanesinin gece vardiyasında çalışan hasta bakıcı yardımcısı Philippe Sertys'dir.

Kıyacı kurbanlarının üzerinde öteki cesede ulaşılması için bir imlem bırakmaktadır. Böylelikle her ceset bir ötekini imler. Kurbanların ölmeden önce korkunç işkencelere uğradığı görülür. Kurbanların bedensel görünüşleri arasında ilginç benzerlikler vardır: "(...), bu adam da ilk kurbanı, Rémy Caillois'ya benziyordu. Aynı yaş. Aynı küçük yüz. Aynı saç kesimi. Her ikisinin de yüz ifadesi bir iç çalkantısını dışa vuran ince ve yakışıklı iki genç" (GRANGÉ 2005: 181). Bu benzerlik dedektiflerin bir dizi kıyacıyla karşı karşıya olduklarını kesinler.

Anlatıcı kimi zaman söyleşimler sırasında kıyaların geleceğine ilişkin önsel bilgileri okura sezdirmek ister:

"-(...) Üçüncüsünü bulmak için bana güvenmeyin.

-Üçüncüsünü mü?

-Cinayetlerin süreceğini düşünmüyor musunuz?" (GRANGÉ 2005: 186).

Özellikle Profesör Fanny'nin söylemlerinde kıyaların durumuna ilişkin kuşku sezilir. Soruşturmasını ve iz sürmelerini derinleştiren dedektif, ölen şizofren kütüphaneci ile sessiz içe kapanık hasta bakıcı yardımcısının karanlık işler çevirdiklerini anlar. Onlar hiç de suçsuz kurbanlar değildir.

Guernon'da işlenen kıyalara koşturulan Genç Teğmen Karim de Jean-Jaures Okulu'nda gerçekleşen hırsızlık olayını aydınlatmak için çocukların fotoğrafını çalan rahibe Andréé'nin peşine düşer. Rahibe on dört yıldan beri güneşe çıkmamakta, kimseyle yüz yüze görüşmemektedir. Okuldaki Jude İtero adlı çocuğun ölüm zamanına karşılık gelen bu süre Teğmen Karim'e ilginç gelir. Araştırmaları Jude İtero'nun erkek değil, Judith Hérault adında kız çocuk olduğu sonucuna götürür. Annesi kızını iblislerden korumak için adını değiştirir. Rahibe de ona bu öyküye inanarak yardım eder. Her iki adın da Fransızcadaki okunuşu aynıdır. Öğretmenin gerçekte Judith'nin annesi Fabienne Pascaud-Hérault olduğu ortaya çıkar.

Fabienne Hérault Sarzac'ta öğretmenlik yapmaya gelmeden önce Guernon'da çalışır. Ancak orada eşini nedeni bilinmez biçimde yitirir ve kızının kılık kıyafetini ve kimliğini değiştirerek Sarzac'a kaçar. Teğmen Karim Abdouf bu bilgilere ulaşır almaz hemen Guernon'a gider. Okula saldıran kişinin adı da ikinci kurban Philippe Sertys'dir.

Bu bilgi, henüz birbirinden haberdar olmayan dedektiflerin Guernon'da karşılaşmalarına yol açar. Niémans bu kıyaların oç alma erekli olduğunun ayırımına varır ve onu kanıtlamaya çalışır: "Belki de intikamdı cinayetin nedeni" (GRANGÉ 2005: 248).

Kıyacı, kurbanlarına da genellikle "su, buz, cam" (GRANGÉ 2005: 269) gibi saydam özdeklerle imlem bırakır. Birinci kurbanın gözünden asitli su çıkar ve ikinci kurban Alplerin tepesinde buzulların arasında bulunur. İkinci kurbanın gözünden cam kırıklarının çıkması, üçüncü bir kurbanı göstermektedir. Genellikle evlerin ve havuzların süslenmesinde kullanılır. Niémans üçüncü kurbanın göz profesörü Chernecé olduğunu anlar, ancak ölümüne engel olamaz: "Kollar açık, ayaklar bitişik, çarpmıha gerilmiş gibiydi" (GRANGÉ 2005: 276). Son kurbanın da gözleri oyulmuştur ve asılmıştır. Sonunda dedektif, bu kıyaların bir dizi kıya olmadığı, daha çok oç alma kıyası olduğundan emin olur.

Araştırmalar, "BİZ EFENDİLERİZ, BİZ KÖLELERİZ, BİZ HERYERDEYİZ, HEM DE HİÇBİR YERDE. BİZ KARAR VERENLERİZ. KIZIL NEHİRLERİN HAKİMLERİYİZ" (GRANGÉ 2005: 273) yazısının Judith tarafından kanla bir duvara kazılarak yazıldığı sonucuna götürür dedektifleri. Ancak Judith adını taşıyan düşsel bir kişidir ve onun arkasından gizemli bir kıyacının çıkması kaçınılmaz görünür. Yapılan parmak izi incelemesi sonucunda Judith Hérault'nun 1982 yılında kazada ölmediği ve Teğmen Karim'i silahla korkutan yetişkin genç kadın olduğu anlaşılır: "Judith Hérault hem ölüydü, hem de diri" (GRANGÉ 2005: 307).

Romana adını veren kıyıl nehirler, gerçekte akan doğal nehirler değil, Guernon'da yaşayan insanların kanını simgeler. "Vadi çocukların damarlarını, Caillois'lar ve Sertys'ler babadan oğla, kentin hakimi oldular. Şimdiye kadar düşünülmüş en basit genetik operasyonu, bebeklerin değişimini gerçekleştirdiler" (GRANGÉ 2005: 382).

Abdouf ve Niémans Guernon'da karşılaştıklarında, iki ayrı kentte gelişen olayların birbiriyile bağlantılı olduğunu anlarlar. İnsan imgelemine sınırlarını aşacak ölçüde korkunç kötülüklerle dolu karmaşık olaylar yumağı, iki dedektifin birlikte çalışmalarının ardından aydınlanır. Kıyaların ardında, yalanlar üzerine kurulu inanılmaz bir giz perdesi olduğu anlaşılır. 'Kurbanların hepsinin yıllarca gizlice örgütlenip, birbirleriyle evlenerek her yönden başarılı bir ırk yaratmak için hastanede, kentin yoksullarının bebeklerini üniversitedeki akademisyenlerin bebekleriyle değiştirdikleri ortaya çıkar'(GRANGÉ 2005: 321).

Olağan koşullarda yüksek kesimlerde yaşayan ailelerin çocukları güçlü olması gerekirken, son dönemlerde ölüm oranları artar. Buna karşılık üniversitede çalışanların çocukları hep zeki ve başarılı olur. Bu izlençe bağlamında, yetiştirilen anlık düzeyi çok yüksek az sayıda çocuk (yaklaşık 120 öğrenci), özellikle her çeşit bilimsel, ekinsel ve sportif etkinlikte ülkede birincilikler kazanırlar: "Hatırlıyorum, fakültede bir seçkinler grubu vardı. Üniversite hocalarının çocuklarından oluşan ayrı bir dünya sanki. İçlerinden bazıları, gerçekten çok yetenekliydi. Her yıl, bütün ödülleri onlar alırdı" (GRANGÉ 2005: 36). Araştırmalar, hastanede bebek değişimini yapan kişinin, birinci kurban Rémy Caillois'nın babası Sertys Caillois olduğunu kesinler: "-Bitkin bir topluluğu yeniden

canlandırmak, entelektüellere yeni, güçlü ve dayanıklı bir kan kazandırmak için" (GRANGÉ 2005: 381) bu bebekler değiştirilir.

Herrault ailesi, gerek bedensel olarak, gerekse yetenek açısından çok güçlü oldukları için, 22 Mayıs 1972 günü Guernon Hastanesinde yapılan doğum sonrasında ikiz çocuklardan birisi olan Judith Héroult bir öğretmen aileninkiyle değiştirilir. Fanny ise üniversite ailesine katılır. Sekiz yıl sonra ikizlerin annesi Fabienne Héroult üniversite hocalarının gittiği Guernon'un ünlü Lamartine okuluna öğretmen olarak atanır. Orada kızına çok benzeyen aynı adı taşıyan başka bir kız çocuğuna rastlar. Durumu araştırır, hastaneye başvurur. Konunun önemini kavrayan René Sertys onları öldürme yolları arar. Ancak onlarla hesaplaşmaya giden babalarını arabayla ezerek öldürürler. Bunun üzerine anne ve kızının kaçıışı başlar. Kurbanlar, Judith'yi ortadan kaldırmak için uğraş verirler, ama başaramazlar. Kıyacı Judith'nin ikizi Fanny'den başkası değildir. Kendisinin de bu izlencenin bir parçası olduğu gerçeğiyle karşılaşınca öcünü en korkunç biçimde almak üzere işe koyulur: "Fiş hırsızının oğlunu, Rémy Caillois'ı izledi, onunla Sertys ve Cherencé arasındaki gizli ilişkiyi anladı" (GRANGÉ 2005: 383).

Kıya dizisinin ardındaki giz perdesi aralanmak üzereyken, Başkomiser Niémans ve kıyacı ikizlerden Fanny bir boğuşma sonucu ölürler. Öteki kardeş Judith ise, polis teğmeni Karim Abdouf tarafından vurulur. Romanın başından beri anlaşılmayan bütün gizler, Judith'in ölmeden önceki anlatımları aracılığıyla son bölümde açığa çıkar.

2.3. Anlatının Yapısı

Eşsüremlî öyküleme yönteminin kullanıldığı romanda, olaylar süredizinsel olarak şimdiki zamanda dışöyküsel anlatıcı-yazar tarafından öykülenir. Olaylar, romanın başkışileri Pierre Niémans ve Karim Abdouf çevresinde gelişir.

Romanda kıyalar ilk bölümden başlayarak görülür. Ancak ana öyküyü belirleyen ilk anlatı ikinci bölümde İçişleri Bakanlığı Adli Polis Merkezi İnsan Kaçakçılığını Önleme Merkezi yöneticisi Antoine Rheims'in Niémans'ı Guernon'da üniversitede kütüphane görevlisi bir kişinin işkenceyle öldürülmesini araştırması için görevlendirmesiyle başlar ve eylemler peş peşe gelişir. İki dedektifin soruşturmalarının, ikinci bölümünden başlayarak eşsüremlî ve bakışımli olarak anlatıldığı romanda, zaman zaman geri sapımlarla geçmişe dönülür ve gelişen olayların öncesiyle ilgili okura bilgi verilir.

Anlatıcı-yazarın 3. tekil anlatım biçimiyle öykülemeyi aktarması, anlatıya nesnellik boyutu kazandırır. Bunun yanı sıra yazar, karşılıklı konuşmalardan yararlanarak öykü kişisinin bakış açısını da ortaya koyar. Böylelikle yazar, çoğul bir bakış açısı kullanımına olanak tanır.

2.4. Kişiler

Romanın dedektifleri Pierre Niémans ve Karim Abdouf polisiye romanlardaki güçlü ve zeki polis örnekçesine uyar. İki dedektif de mesleklerinde başarılı, kendilerine özgü özellikleri olan eyleyenlerdir: "İki sıradışı insanın çevresinde gelişen olaylar: biri enerji dolu, tecrübeli bir polis, diğeri sokaklardan gelme Mağripli bir çaylak..." (GRANGÉ

2005: Arka Kapak). Uzun boylu bir adam olan Baş komiser Pierre Niémans, “kemikli bir yüz, derin çizgiler. Alabros kesilmiş ince gri ve parlak saçlar. Metal çerçeveli gözlükler” (GRANGÉ 2005: 22) ile ilginç bir bedensel görünümüne iyerdir. Bunun yanında karamsar, üzünçlü ve hırçın bir tinsel yapısı vardır.

Başkomiser Niémans, suçlulara karşı oldukça sert davranan, kural tanımayan bir dedektiftir. Romanın başında Niémans’ın kıya soruşturması görevine getirilmeden önce İngiliz ve İspanyol futbol takımlarının maçından sonra çıkan olaylarda bir İngiliz holiganının ölümüne yol açması öykülenir. Holiganın ölümünden sonra Niémans’ın soğukkanlı tavırları, aykırı bir polis olduğunu gösterir. Adli Polis merkezinde Antoine Rheims ile Niémans arasında geçen konuşma, Niémans’ın suçla savaşında, sert önlemler almaya alışkın olduğu anlaşılır: “Artı yaşın da geçti, diyerek sürdürdü Rheims sözlerini. Üstelik uzmanlık alanın da farklı. Oysa anlaşmamız açıktı: bundan böyle sokak işi yok, şiddet yok” (GRANGÉ 2005: 20).

Nanterre’in varoşlarında yetim olarak yetişen, daha genç ve daha az deneyimli olan 29 yaşındaki Arap asıllı polis teğmeni Karim Abdouf, Niémans gibi başarılı ancak kuralları kendi belirleyen ‘aykırı’ bir dedektiftir: “Karim yirmi bir yaşında hukuk diplomasını aldı. (...) Bir seksen beş boyunda, bir kriko kadar ince, keçisakallı, saçları rasta örgülü, kulakları dizi dizi küpeli bir Mağripli” (GRANGÉ 2005: 65).

Hukuk diploması olmasına karşın Mağripli olduğundan dolayı iş bulamayan Abdouf, polis olmaya karar verir. Suç oranının oldukça yüksek olduğu Nanterre’de doğup büyüyen genç polis, bu meslekte de meslektaşlarının kendisini “öteki” olarak algılamasıyla karşılaşmaktan kurtulamaz. Romanda bu durum şöyle aktarılır: “Acemi polislerin hemen hepsi içgüdüsel olarak nefret ediyordu ondan. O bir Arap’tı. Oysa gurur duyuyordu Arap olmaktan. Dövüşmeyi biliyor, işsizlikten kurtulmak için polis saflarına geçen neredeyse hemen hepsi kararsız sefiller olan meslektaşlarının çoğundan daha iyi ifade ediyordu kendini” (GRANGÉ 2005: 66).

Polis olduktan sonra da rahat giysiler yeğler: “Sweat-shirt, blucin, kapüşonlu jogging eşofmanı, üzerine de ellili yılların işçi modasına uygun bir deri çeket, (...) yüksek konçlu ayakkabı” (GRANGÉ 2005: 72).

Dedektiflerden başka anlatıda öne çıkan bir öteki kişi, Guernon’daki üniversitede profesör ve aynı zamanda iyi bir dağcı olan yirmi beş yaşındaki Fanny’ Ferreira’dır. Genç kadın, ikiz kardeşi Judith ile birlikte kıyaları tasarlar ve kurnazca işler. Niémans’a cesetleri bulmak için yardımcı olan Fanny, böylelikle dedektifin kendisiyle ilgili oluşabilecek kuşklarını gidermeye çalışır.

2.5. Süre

Anlatının ilk bölümünde “Ekim gecesi gerilim yüklüdü” (GRANGÉ 2005: 12) tümcesiyle süreye ilişkin bir bilgiye yer verilir. Real Zaragoza-Arsenal futbol karşılaşmasının bitip, seyircilerin stat dışına çıkmalarının anlatımıyla başlayan romanda, gerçek olaylara göndermede bulunulur. Gerçekte de bu iki futbol takımı, Paris Parc-des-Princes Stadyumu’nda 10 Mayıs 1995 tarihinde Avrupa Kupa Galipleri Kupası final maçı

için karşı karşıya gelmiştir. Ancak yazar anlatısında gerçekliğe bire bir bağlı kalmayarak, anlatının geçtiği zaman için sonbahar mevsimini seçer. Bu seçimde sonbahar mevsiminin ilkbahara göre, daha eseniksiz ve karamsarlık verici olmasının etkili olduğu da düşünülebilir.

Niémans'ın futbol karşılaşmasının ardından kıya soruşturmasına atanmasıyla başlayan olaylar saat saat aktarılmaya başlanır: "Üç saat sonra" (GRANGÉ 2005: 19). Böylelikle okurun da -polisye romanda olması gereken bir özellik- dedektifle birlikte kıyanın gizini açığa kavuşturma sürecine katılması sağlanır.

Romanın öteki başkışisi teğmen Karim Abdouf'un hırsızlık soruşturmasına başlaması ise, Niémans'dan birkaç saat sonradır. "Aynı günün şafağında..." (GRANGÉ 2005: 61) anlatımıyla anlatıcı, iki soruşturmanın başlangıcı arasındaki zaman aralığını okura bildirir. Abdouf'un soruşturması da, Niémans'mki gibi saat saat okur aktarılır.

İki dedektifin suçlar yumağını çözmek için uğraşları yaklaşık üç gün içinde sona erer. Böylelikle romanda öykü süresi geri sapımlarla yirmi üç yıl öncesine kadar gitse de, üç günlük bir öyküleme süresi söz konusudur.

2.6. Uzam

Anlatı, Paris ve Nanterre kentleri ile Guernon ve Sarzac adlı kasabalarda geçer. Paris ve Nanterre gibi banliyölerine ilişkin çok sayıda uzamdan söz edilir. Pierre Niémans ve Karim Abdouf'un yürüttüğü soruşturmaların çok hızlı bir biçimde sürmesi nedeniyle anlatıda uzam sıklıkla değişir. Önce Paris'te başlayan anlatı daha sonra Guernon ve Sarzac'ta eşsüremliler olarak sürer.

Sarzac kenti Lot Bölgesi'nde bulunur: "Trenlerin bile artık durmadıkları bir yer. Bir yolun önemecinde, hayalet köylerin kayalık çiçekleri gibi dikildiği bölge. Mağaralarla dolu, turizmin bile mağara adamlarıyla sınırlı olduğu bir ülke: vadiler, uçurumlar, kaya resimleri..." (GRANGÉ 2005: 70).

Karim Abdouf'un Guernon'a gelmesiyle olaylar da Guernon'da geçmeye başlar ve kıyanın düğümü Guernon'da çözümlenir.

Öyküde soruşturmaya konu olan ilk suç ise: "(...) Guernon'da. Isere Bölgesi'nde, Grenoble yakınında küçük bir kent. Üniversite kenti" (GRANGÉ 2005: 20) olan, Fransız Alpleri'nin buz gibi bezemi arasına gizlenmiş gibi görünen bir uzamda işlenir.

Ortasında Orta Çağ şatolarını andıran eski görünümüyle yer alan bir üniversiteye iye olan Guernon, Fransız Alpleri'nin eteğinde kurulmuş küçük bir kasabadır. Tüm kasaba sağlık sorunları için bu üniversitenin hastanesine gider. Bu üniversitenin üç yüz yıllık geleneksel bir yapısı vardır. Üniversitenin tüm çalışanlarının evlilikleri kendi içinde gerçekleşir ve yalnız başlarına yerleşkede yaşarlar. Bu niteliğiyle üniversite kapalı, içe dönük ve eseniksiz bir uzam görünümündedir: "Bu üniversitede en iyi hocalar ders verir, (...). Güneydoğu Fransa'nın kreması yani. Hukuk, iktisat, edebiyat, psikoloji, sosyoloji, fizik... En önemlisi de tıp. Isère Bölgesi'nin ensesi kalınları bura ders verir,

muayenelerini üniversitenin hastanesinde yapar. (...) Bölgenin yarısı tedavi için buraya gelir, dağlıların hemen hepsi burada doğmuştur” (GRANGÉ 2005: 20).

Paris Parc-des-Princes Stadyumu'nun çevresinde ve Paris sokaklarında başlayan anlatı, Adli Polis merkezi binası, Guernon'daki kayalıklar, üniversite binası, hastane, polis merkezi, Sarzac'taki mezarlık, okul ve kilise gibi hem kapalı, hem de açık uzamlarda geçer.

Hırsızlık ve kıya soruşturmaları, Sarzac'taki okul, mezarlık ve kilise ile Guernon'daki üniversite ve hastane gibi genellikle esenliksiz ve kapalı uzamlarda geçer.

Bunun yanında Guenon'daki kayalıklarda saklanan cesedi bulmak için Niémans'ın uğraşı, anlatının yatay uzamdan dikey bir uzama taşınmasına olanak verir:

“-Ceset yukarıda gömülüydü.

-Yukarıda mı? diye yineledi Niémans, sivri çıkıntıların keskin gölgeler oluşturduğu kayalara bakarak.

-Evet. Aşağı yukarı on beş metre yüksekte. Katil cesedi kayaların arasındaki bir yarığa sokmuş. Sokarken de tuhaf bir pozisyon vermiş. (...).

“-Cenin” pozisyonu” (GRANGÉ 2005: 26).

Bunun yanında ilk kıyanın “3000 metrede” (GRANGÉ 2005: 130) buzulların arasında işlenmiş olması da dikey uzamı kesinler.

SONUÇ

Grangé, *Kızıl Nehirler* ile de yetkin roman geleneğine yeni bir halka saklamayı başarabilmiş bir yazardır. Anlatı, okuru her bölümünde ürperten son derece çarpıcı betimlemelerle örülü oluntulardan oluşan bir polisiye-gerilim romanıdır. İç içe geçmiş suçlar dizisini konu edinen roman, polisiye-gerilim türüne yetkin bir örnekçe oluşturur. Birbiriyle ilintili olarak gerçekleşen bir dizi kıyanın nedeni, kurban olarak seçilen kişilerin insanlık suçu işlemeleridir. Kıyacıardan birisi oldukça iyi eğitilmiş genç bir profesör kadındır. Kendileri de bu insanların elinden kurtuldukları için, bir oç alma isteğiyle kıyaları gerçekleştirirler. Bu durum kurguyu oldukça şaşırtıcı kılmaktadır.

Romanın kurgusundaki ilginç yönlerden birisi ise, Fanny ve Judith adlı ikiz kardeşlerin yıllar boyunca tek bir kişi gibi yaşamalarıdır. Judith'nin kimliğini saklamayı başarabilmesi okurda gerçeklik duygusu uyandırmaktan uzak görünmektedir. İkiz kardeşlerin bu gizemli yaşamlarının anlatımı, kurgusal bir aksaklık olarak değerlendirilebilse de, romanın genel polisiye serüven kurgusunu olumsuzladığı söylenemez.

KAYNAKLAR

- BAĞ, Şener. Polisiye Edebiyat. 1. Basım. Erzurum: Doğu Kitapevi, 2005.
- BAYRAKTAR, Esin. 1884–1918 Yılları Arasında Türk Edebiyatında Polisiye Roman. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996.
- CİVELEK, K. (2015). "Yanmetinsellik Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çözümleme: Anna Gavalda'nın "Je l'aimais/Onu Seviyordum" Adlı Romanının Fransızca ve Türkçe Baskıları", *Humanitas*, 6 (Özel Sayı/Special Issue) Güz/Autumn 2015, ss. 89-98).
- FRANCK, Evrard. Lire le Roman Policier. Paris: Dunod, 1996.
- GRANGÉ, Jean-Christophe. *Kızıl Nehirler*, (Haz. Tankut Gökçe), 35. bs., İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2005.
- KÜÇÜKBOYACI, Reşit. İngiliz Edebiyatında Dedektif Hikâyeleri. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yayımlanmamış doktora tezi, Erzurum 1982.
- MANDEL, Ernest. Hoş Cinayet - Polisiye Romanın Toplumsal Tarihi-. (Çev: N. Saraçoğlu), 2. baskı, İstanbul: Yazın Yayınları, 1996.
- ÖZGÜR, A. Oytun. Fransız Polisiye Romanının Tarihsel Gelişiminin Örneklerle İncelenmesi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997.
- ŞİMŞEK, Tacettin. "Romandaki Hafife Ya da Polisiye Roman", *Türk Romanı Özel Sayısı*, Sayı: 65/66/67, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002.
- TİLBE, Ali. "Bir Polisiye Serüven Roman İncelemesi: Jean-Christophe Grangé'nin Kurtlar İmparatorluğu". V. Ulusal Frankofoni Kongresi, Atatürk Üniversitesi, 25–26 Ekim 2007, Erzurum. V. Ulusal Frankofoni Kongresi Bildirileri Kitabı, 2008: Bizim Büro Basımevi, Erzurum, s. 59-79.
- ÜYEPAZARCI, Erol. Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes. İstanbul: Göçebe Yayınları, 1997.
- VANONCINI, Andre. Polisiye Roman. (Çev: Galip Üstün), İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.